

PAWEŁ MADEJSKI
(Lublin)

BIBLIOGRAFIA POLSKICH BADAŃ NAD ANTYKIEM I TRADYCJĄ ANTYCZNĄ „ERIDANOS”

W pracy każdego badacza starożytności poszukiwania bibliograficzne stanowią jeden z najważniejszych i najbardziej czasochłonnych etapów. Skracać go, ułatwiać oraz czynić bardziej efektywnym mogą bibliografie. Do 1989 roku podstawową była opracowywana z inicjatywy „Meandra” bibliografia *Antyk w Polsce*. Ostatni jej odcinek objął lata 1988–1989¹. Opracowany przez Elżbietę Szabat przegląd publikacji starożytniczych w Polsce pojawił się w ostatnim numerze czasopisma „Palamedes”, wydawanego przez Instytut Historyczny Uniwersytetu Warszawskiego, i ma w nim zagościć na stałe².

Z roku na rok można obserwować wzrost liczby publikacji poświęconych starożytności. Owa obfitość świadczy o prężności środowiska naukowego oraz niemalejącym zainteresowaniu epoką, z czego należy się cieszyć. Jednak z drugiej strony coraz trudniej jest o orientację w literaturze, nawet tej powstającej w wąskim kręgu badaczy i entuzjastów antyku. Opracowywanie kolejnych bibliografii drukowanych staje się zadaniem trudnym, pracochłonnym i męczącym – wystarczy sobie wyobrazić objętość bibliografii za lata 1990–2008.

Ułatwienie możliwości druku prac oraz pojawienie się Internetu nakazuje zmianę kierunku prac nad bibliografiami. Pierwszą możliwością jest opracowywanie rocznych bibliografii prac dotyczących jednego tylko zagadnienia i ich publikowanie (na przykład w „Czasopiśmie Prawno-Historycznym” można znaleźć roczną bibliografię poświęconą prawu rzymskiemu). Drugą możliwością jest tworzenie bibliografii określonego zagadnienia za pewien okres³ lub wzbogacanie jej w elementy wstępu do danego typu badań⁴. Niezależnie jednak od wybranej metody

¹ *Antyk w Polsce*, oprac. B. Drewniewska-Idziak, Z. Piszczek, Meander 52, 1997, s. 507–679. Trudno przecenić rolę i zalety tego przedsięwzięcia.

² *Ancient Studies in Poland. Recent Books of Interest*, oprac. E. Szabat, Palamedes 2, 2007, s. 259–276.

³ Dla przykładu: W. Suder, J.-N. Corvisier, *Polyanthropia – oliganthropia: bibliographie de la démographie du monde grec*, Arboretum, Wrocław 1996; I. Błaszczuk i in., *Historia wychowania rodzinnego i kształcenia w starożytności: przewodnik bibliograficzny*, Wydawnictwo Uczelniane WSP, Bydgoszcz 1997.

⁴ Taki charakter ma przygotowany przez dr. Dariusza Słapka (UMCS) *Przewodnik do studiów nad sportem antycznym*, Wydawnictwo UMCS, Lublin (w druku).

prace takie mają jedną wadę – relatywnie szybko, w naturalny zresztą sposób, ulegają dezaktualizacji.

Istnieje kolejne wyjście, dające możliwość prowadzenia efektywnych poszukiwań bibliograficznych – Internet. Medium to daje nieskończone (przynajmniej w skali życia jednego człowieka) możliwości, dostrzeżone przez twórców różnorodnych tematycznych bibliografii internetowych poświęconych starożytności (takich jak opracowywana przez Martine Cuypers „Hellenistic Bibliography”⁵), na czele których stoi elektroniczna wersja „L’Année Philologique”⁶. W tym kierunku poszli twórcy bazy bibliograficznej „Eridanos” (<http://www.eridanos.umcs.lublin.pl>). Pomyśłodawcą powstania tej bazy jest piszący te słowa, natomiast za stronę techniczną odpowiada Paweł Sabat (Sandomierz). Podstawową ideą jest stworzenie jednej bazy, która objęłaby docelowo wszelkie publikacje związane ze starożytnością ogłoszone w Polsce lub przez Polaków napisane, bez względu na miejsce wydania. W efekcie powstałby obraz szeroko rozumianej historiografii polskiej w zakresie starożytności, a to z kolei może stać się najlepszym katalizatorem dla całego środowiska badaczy. Zadanie może wydawać się utopijne, lecz jest możliwe do wykonania. Baza taka ma podstawową zaletę – da się rozszerzać ją w nieskończoność (w tej chwili zaprogramowana jest na dwa miliony pozycji – rekordów) i nie ulegnie dezaktualizacji. „Eridanos” ma dać możliwość zgromadzenia w miarę wyczerpującej listy prac dotyczących określonego zagadnienia, przy czym należy zaznaczyć, że nie zakłada to zastąpienia samego postępowania badawczego. Baza nie zastępuje historyka, lecz jedynie ma mu pomóc w pracy. W zamierzeniu służyć ma wszystkim naukowcom zainteresowanym starożytnością oraz recepcją antyku w późniejszych epokach. Z tego względu w bazie znajdują się także rekordy pozycji beletrystycznych i literatury pięknej, które związane są ze starożytnością lub wykorzystują motywy antyczne. Dlatego nikt nie powinien być zaskoczony tym, że poszukując materiałów o np. Elamie w wynikach znajdzie książki napisane przez Jerzego Edigeya.

W chwili obecnej zasoby bazy można przeszukiwać wykorzystując trzy rodzaje zapytań. Pierwszy, najprostszy, polega na wprowadzeniu nazwiska autora. Wynik wykaże też prace powstałe pod redakcją szukanej osoby, przetłumaczone przez nią, wydane lub opracowane. Drugi rodzaj zapytania to słowa w tytule (dwa pola z operatorem „i” oraz „lub”). Ostatni typ to zapytanie przy wykorzystaniu słów kluczowych – ma trzy pola, przy czym ostatnie zarezerwowane jest dla określenia czasu (wiek lub rok, albo okres). Słowa kluczowe stanowią jeden z najważniejszych problemów i koniecznością stanie się opracowanie tezauryusa. Pewną pomocą są zbiory takich słów używane przez bibliotekarzy. Przyjęto zasadę, że dana publikacja dotycząca historii starożytnej jest opisywana przy użyciu następującej hierarchii haseł: termin geograficzno-historyczny (np. Elam, Rzym, Grecja, Egipt, Syria itp. – oczywiście w konkretnym przypadku może ich być nawet kilka), dalej kolejne terminy, począwszy od tych ogólniejszych. Baza ma w tej materii zasadniczą zaletę

⁵ Aktualny adres to <http://132.229.7.185/letteren/opleiding/klassieketalen/index.php3?m=&c=86> (dostęp 3 grudnia 2008).

⁶ Adres <http://www.annce-philologique.com> (dostęp płatny).

– dla jednego rekordu można wprowadzić nawet kilkadziesiąt terminów kluczowych (należy zastanowić się, czy w pewnych warunkach nie byłoby korzystnie po prostu wprowadzić indeksy z danej publikacji; jest to operacja stosunkowo prosta). Inne zasady mogą obowiązywać przy wprowadzaniu pozycji dotyczących metodyki badań, nauczania i dydaktyki oraz recepcji. Każdy z autorów ma możliwość interweniowania, jeśli uzna, że jego praca nie została powiązana z jakimś hasłem (można użyć opcji „Dodaj swój komentarz”). Klawisz „Pomiń” służy wykluczeniu z wyszukiwania pozycji opisanych danym hasłem (np. wpisanie hasła „powieści” wykluczy z wyników beletrystykę).

Zawartość bazy ma także służyć podjęciu badań nad samym środowiskiem naukowym, stąd wprowadzane są do niej wszystkie prace autorstwa badaczy antyku, lecz zwykle bez słów kluczowych odnoszących się do treści. By je znaleźć, należy wykorzystać opcję poszukiwań poprzez nazwisko autora lub wprowadzić to nazwisko jako słowo kluczowe (wtedy pojawią się nekrologi, wspomnienia, bibliografie).

W sferze ustaleń pozostaje jeszcze zakres chronologiczny. O ile w przypadku recepcji kultur starożytnych momentem granicznym będzie zapewne koniec świata, to ważne jest ustalenie, jak daleko w przeszłość ma „Eridanos” sięgać. Rzecz jasna, jest to pytanie natury filozoficznej, czy nawet historiozoficznej, jednak dla organizacji pracy istotne. Przyjęcie za datę początkową pojawienia się pisma niczego nie rozwiązuje. W tej chwili przyjęto zasadę, że będą wprowadzane wszystkie prace dotyczące prehistorii począwszy od neolitu, ale można to zawsze zmienić. Można także zaproponować włączenie w zakres bazy bizantynologii. Wszystko to stanowi kwestię uzgodnienia i doboru odpowiednich słów kluczowych – oraz współpracy szerokiego grona badaczy.

Przy tak określonym zakresie zainteresowań stworzenie bazy przerasta możliwości jednej osoby. Twórcy mają nadzieję, że w przyszłości powstanie samodzielny portal o nazwie „Eridanos”, który może poszerzy swą ofertę o publikacje elektroniczne (w tym recenzje) oraz forum dyskusyjne (zapowiedzią tego jest odnośnik do aktualności oraz zasobów internetowych – zainteresowani mogą nadsyłać informacje o organizowanych konferencjach, seminariach, nowościach wydawniczych i tym podobnych wydarzeniach, które następnie znajdą się w zakładce „Aktualności”). Może powstanie nawet zespół. Jednak i to będzie za mało. Taka baza powstać może jedynie *viribus unitis*. Służy temu opcja „Dodaj swoją pracę” – każdy zainteresowany może wypełniając odpowiednie pola zgłosić swą publikację, sam opracować najlepiej opisujące jego pracę słowa kluczowe. Takie zgłoszenie trafia do redaktorów bazy i po sprawdzeniu, naniesieniu ewentualnych technicznych poprawek (komputery to niestety maszyny i spacja w nieodpowiednim miejscu może mieć katastrofalne skutki) wpis zostanie dodany, stanie się rekordem. W przypadku zaistnienia wątpliwości merytorycznych, będą one wyjaśniane bezpośrednio z autorem.

Baza ma wersję anglojęzyczną; próbujemy w ten sposób upowszechnić polskie dokonania w świecie.

Czekamy na wszystkie opinie dotyczące obecnej wersji (<http://www.eridanos.umcs.lublin.pl>).

ARGUMENTUM

Iam in pagina interretiali omnibus patet (etsi adhuc in primordiali tantum statu) elenchus bibliographicus, in quo enumerabitur, quidquid viri docti Poloni de antiquitate classica eiusque patrimonio posterioribus saeculis relicto scribunt. Pagina etiam Anglicam versionem habet.